

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ И НЕГОВАТА КАТЕДРА ПО МЕДИЦИНСКА МИКРОБИОЛОГИЯ

Проф. д-р Иван Митов, дмн

Създаването на Медицинския факултет при Софийския университет – София (с указ от 22 ноември 1917 год.) е крупен успех за България. По силата на закона към факултета е предвидено и създаване на самостоятелна Катедра по бактериология и серология. На обявения международен конкурс за ръководител на катедрата (21 май 1919 год.) освен д-р Владимир Марков участвуват и двама кандидати от Германия и Одеса. Последните не се явяват и конкурсът се проваля. Поради това на д-р Вл. Марков, специализирал микробиология преди това при видни немски учени, защитил докторската си теза през 1911 год. при Берлинския ветеринарен факултет, утвърден вече специалист и учен, се предлага да заеме място на главен асистент. Само няколко месеца след това през 1921 год. той е избран за частен доцент и му е възложено ръководството на Катедрата по бактериология и серология. Ето защо тази дата се счита за **рожден ден на Катедрата по микробиология**, а за неин пръв ръководител – **ВЛАДИМИР НЕСТЕРОВ МАРКОВ**.

Акад. д-р Владимир Марков

Сам, без наличието на какъвто и да е друг персонал и незадоволителна материална база поместена в две стаички, той полага неимоверни усилия за организиране на учебния процес, изнасяйки лекции – 5 часа на медици, 3 часа на агрономи и 2 – на химици и едновременно с това започва и разгръща научноизследователска дейност. Дейността му е високо е оценена още по това време и впоследствие, поради което последователно е избран за РЕДОВЕН ДОЦЕНТ (1923), ИЗВЪНРЕДЕН ПРОФЕСОР (1926), РЕДОВЕН ПРОФЕСОР (1929), ЧЛЕН КОРЕСПОНДЕНТ НА БАН (1947) и АКАДЕМИК (1952). От асистент през 1920 г. до академик на БАН, Владимир Марков е несменяем ръководител на Катедрата по микробиология до пенсионирането му през месец септември 1958 г. До края на неговата кончина (1962) медицинската общност му отреди най-високата награда за един учен и преподавател – ПОЧЕТЕН РЪКОВОДИТЕЛ на Катедрата по микробиология.

Четиридесет години Владимир Марков е СТОЖЕРЪТ, около който постоянно израства плеяда микробиолози, формира се школа от учени дали много на медицинското образование и микробиологията, на борбата със заразните болести, и за развитието на промишлеността и селското стопанство.

Първият назначен асистент на доц. Вл. Марков е д-р Здравка Ячева (1923), по-късно професор. В катедрата са постигнали своето развитие Благой Юруков, по-късно професор, зав. катедра при Пловдивския ВМИ, Е. Желязкова, Д. Матеев, проф. Светослав Бърдаров, заместил академик Марков като ръководител на катедрата през 1958 год. В колектива на катедрата по това време са още: д-р Калчо Марков, сега член кореспондент на БАН, д-р Георги Христов, д-р Славчо Нейчев, д-р Слави Марков, д-р Герго Митов (по-късно ръководител на Катедрата при ВМИ – Варна и ВМИ – София), д-р Никола Нинов, Георги Гущеров (по-късно професор, ръководител на Катедрата по микробиология при Биологичния факултет на СУ, д-р Димитър Димитров (по-късно професор) и други. През този период от време се провеждат изследвания по медицинска и промишлена микробиология. Въвежда се обучение по микробиология на студентите стоматолози и фармацевти. Акад. Марков откликва на нуждите на Александровска болница и през 1955 г. към катедрата беше разкрита Централна микробиологична и вирусологична лаборатория, която и до

сега обслужва клиниките на Александровска болница. През периода 1947 – 1951 г. Вл. Марков е Декан на Медицинския факултет при ВМИ – София.

След пенсионирането на акад. Марков (1958), ръководител на катедрата става проф. Светослав Бърдаров, който продължи традициите на своя учител и осигури по-нататъшното ѝ развитие.

Проф. д-р Светослав Бърдаров

В условията на новосформираната Медицинска Академия (1972) в катедрата бяха обединени всички микробиологични звена от ВМИ, ИСУЛ и Националния институт (сега център) по заразни и паразитни болести (НИЗПБ, понастоящем НЦЗПБ). Обединената катедра, включена в НИЗПБ имаше за задача да провежда учебната работа по микробиология, следдипломната подготовка, да организира и провежда научноизследователската, диагностичната и определена производствена дейност, както и да оказва организационно-методична помощ на периферната здравна мрежа. В случая по същество класическият характер на катедрата като такъв сега се промени съществено. Обемът на научните микробиологични изследвания нарасна значително. Катедрата осигуряваше методично и поддържаше на високо ниво практическата микробиологична мрежа в здравеопазването, вкл. и следдипломното образование по микробиология. С всички тези задачи се справи с успех огромният колектив (повече от 130 души) с 30-35 висши кадри: **професори** – Герго Митов (Ръководител катедра, Ректор на ВМИ-Варна и Първи заместник Ректор на

МА), Юри Тягуненко, Димитър Димитров (Заместник Декан на ВМИ-София), Веселин Денчев и ст.н.с. I степен – Мария Григорова, Антония Трифонова, Роза Коен, Свобода Атанасова, Методи Димитров; **доценти** – Николай Цанев, Юлияна Дочева, Руска Аврамова, Иван Митов, и **ст.н.с. II степен**: Славчо Нейчев, Никола Нинов, Анастасия Ефремова, Димитър Моллов, Момка Братоева, редица **асистенти и научни сътрудници**: Менка Лобутова, Вера Цацова, Надежда Кирова, Кремена Папаркова, Милка Лесева, Иван Друмчев, Владимир Строков, Любка Чорбаджийска, Гинка Опълченова, Светла Бързашка, Емма Кьолеян, Лена Сечанова, Мария Балабанова, Людмила Боянова, Бойка Маркова, Нася Хаджиева, Стефанка Бобчева, Галина Железова, Людмила Караиванова, В. Сарафова, Христо Манев, Пепа Пенчева, Катя Тошкова, Мая Марина, Лили Младенова, Ива Христова.

Проф. д-р Герго Митов

за ръководителя на катедрата. Условието постепенно се подобряват и през 40-50-те години тя заема половината от втория етаж на сградата на ул. “Дунав” 2. Създават се по-нормални териториални условия, подобро е снабдяването с апаратура, химикали, хранителни среди и др., което се отразява благоприятно на учебната и на научноизследователска дейност.

През този период от 1972-1988 год. ръководител на катедрата е проф. Герго Митов, от 1988-1991 г. – проф. Юри Тягуненко, а след разформироването на Медицинска Академия от 1991 до 1999 г. – доц. Юлияна Дочева. След 1999 г. и понастоящем ръководител на катедрата е доц. Иван Митов.

Интересна е еволюцията на материалното и кадрово обезпечаване и вътрешната структура на катедрата. Настанена първоначално само в две стаи при откриването ѝ в сградата на настоящия Фармацевтичен факултет на ул. “Дунав” 2 – едната за учебна зала, материално отделение, стерилизационна и склад, а другата

Поредните размествания в Медицинска академия през 1976 г. пребазираха катедрата от “Дунав” 2 на булевард “Волгоград” № 16 (сега “В.Левски” 16). По време на ръководството на доц. Дочева, поради реституция, отново е наложено преместване и понастоящем катедрата е поместена в сградата на Предклиничния университетски център на ул. “Здраве” № 2. Всички тези нескончаеми премествания не спомагаха за работата на катедрата. Следва да се отбележи обаче, че макар и твърде стеснена на ул. “Здраве” 2, благодарение на неимоверните усилия на доц. Ю. Дочева и валутните приходи на Медицински факултет при МУ - София, катедрата бе осигурена материално с апаратура и необходимите консумативи, за да отговори на съвременните изисквания на учебната и научна дейност, резултатите от което не закъсняха.

Проф. д-р Юри Тягуненко

Доц. д-р Юлияна Дочева

До 1972 г. в структурно отношение катедрата е била монолитна без особени структурни звена. Разнообразната учебна и научна дейност се извършваха на функционален принцип. Със създаването през 1972 г. на интегрираната катедра по микробиология в системата на НИЗПБ – МА се оформиха две секции: секция “Обща микробиология” (проф. Д. Димитров) с функционално звено по инфекция и имунитет (проф. В. Денчев) и секция “Специална микробиология” (проф. Ю.Тягуненко”) със седем лабораторни звена по: шигели, салмонели, ентеропатогенни *E.coli* и условно-патогенни бактерии, стафилококи и найсерии, зоонози, клинична микробиология, превърнала се по-късно в секция с три диагностични лаборатории, обслужващи съответно Александровска болница, ИСУЛ и Инфекциозна болница. Тази структура след възстановяването на Медицинския факултет (1991) отново претърпя промени, като всички звена от секция “Специална микробиология” отново бяха включени в структурата на НИЗПБ, а

катедрата – в състава на Медицински факултет и придоби нова структура. Сега Централната микробиологична лаборатория остана в щата на университетската Александровска болница, микробиологичната лаборатория при ИСУЛ в щата на университетска болница “Царица Йоанна” и третата част – в Инфекциозна болница. Към катедрата беше създадена диагностична микробиологична лаборатория.

В КАДРОВО ОТНОШЕНИЕ през периода 1972-1992 г. катедрата почти не е имала затруднения. Благодарение на оптималната административна структура, добрите взаимоотношения между дирекцията на НИЗПБ и катедрата, високо квалифицираните кадри във всички направления на медицинската микробиология катедрата можа да се справи със сложните задачи: учебно-преподавателски, научноизследователски, диагностични и спешни проблеми на протиепидемичната дейност в страната.

Независимо от броя на персонала, от периода на развитие на катедрата, от нейната структура, от поредните реорганизации, **ГЛАВНАТА ЦЕЛ** при всички условия винаги е била осигуряването на **НОРМАЛЕН УЧЕБЕН ПРОЦЕС** със студентите медици, стоматолози и фармацевти и специализантите. Едновременно с това е подържането на високо нивото и научноизследователската дейност като необходимо условие и изискване към всеки преподавател. Лекциите са изнасяни от хабилитирани преподаватели и по възможност с подходящо онагледяване. Въведено беше лекционно и практическо обучение на индийски студенти на английски език. В практическите занятия стремежът е бил колкото се може повече самостоятелна практическа работа за придобиване лични умения и опит от студента. В последните години в практическите зали е изградена компютърна мрежа и в занятията за онагледяване се използва интензивно компютърната техника.

Стремежът на катедрата винаги е бил да няма семестър без учебници за студентите. От 1920 г. до 2001 г. от катедрата самостоятелно или в съавторство с катедрите в Пловдив и Варна са издадени 35 учебника и практически ръководства.

Проф. д-р Иван Митов, дмн

СЛЕДДИПЛОМНАТА ПОДГОТОВКА е била важен раздел от работата на катедрата. Започната е от проф. Св. Бърдаров във военна болница, продължила през 50-те години в катедрата по микробиология при ИСУЛ от проф. Д. Хаджидимова, след 1972 година от обединената катедра към МА, под формата на основни курсове с продължителност 6, 4, 3 месеца и от 1991 г. по 2 месеца, профилни, тематични и такива за определени нови методики, необходими за практиката, предоставяне на индивидуално работно място, провеждане на държавни изпити за специалност. Понастоящем следдипломното обучение по микробиология се провежда съвместно от Катедрата и НЦЗПБ въз основа на договор между МФ – София и НЦЗПБ.

В областта на НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА РАБОТА на катедрата едва ли има област, в която тя да не е дала своя принос: обща и специална микробиология, вирусология, проблеми на инфекцията и имунитета, промишлена и почвена микробиология и пр. На преден план за ранния период от развитието на катедрата (Вл. Марков), следва да се отбележат върховите достижения по проблемите за изменчивостта на микроорганизмите, ролята на кръговрата на веществата в природата, като резултат на биохимичната активност на микроорганизмите, което става основа за развитието на промишлената микробиология в България. Катедрата разработи и предложи на промишлеността и селското стопанство чисти култури от селектирани дрожди за производство на вино, пиво, хлебна мая. През тежките години на Втората световна война са разработвани проблемите на храненето и бита на народа: разработена е и предложена закваска за избягване “провлачеността” на хляба, създаден и внедрен е препаратът “Радиксоя”, с който са обработени семена за засяване над един милион декари земя. Разработени са методи за производство на соево сирене и за откриване фалшификацията на хляба. Извършени са оригинални изследвания върху българското кисело мляко и върху етиологията на редица инфекциозни заболявания по човека и животните.

През петдесетте години във връзка с новите задачи в областта на здравеопазването научната работа на катедрата бе насочена към нови теоретични и практически проблеми, свързани с борбата за снижаване на инфекциозната заболеваемост и ликвидиране на някои от заразните болести: открити бяха т.н. летливи антибиотици, получена бе пеницилиназа и антипеницилиназен серум (Св. Бърдаров), проучени бяха редица въпроси по генетиката на бактериите (К. Марков), разработен бе и внедрен в заводско производство български антибиотик гентамицин (Д. Димитров), установена беше ролята на ентеропатогенните *E.coli* в страната (Г. Христов, Св. Атанасова). В резултат на проучванията върху живата противоположиомиелитна ваксина и нейната имунологична и епидемиологична ефективност (Г. Митов, Н. Нинов, З. Стефанова) полиомиелитът за кратко време беше ликвидиран (сведен до нулева заболеваемост още след 1964 г. като епидемично заболяване в България). Проучени бяха ензимното декапсулиране за естествената резистентност при антраксният бацил (Н. Цанев), субмолекулярната структура на IgG (Ю. Дочева), генетичната трансформация при стафилококите (Ю. Тягуненко, Р. Аврамова, М. Лобутова). Постигнато бе първото изолиране на щамове *Yersinia enterocolitica* (А. Ефремова), легионели от водоеми (Н. Цанев), изолиран бе нов ентеровирус 71 от Г. Митов и Н. Нинов, проучили и етиологията на прогресиращия хиперкинетичен паненцефалит. Постигнати са приноси в диагностиката на *Helicobacter pylori* и разпространението му в страната (Л. Боянова), открити бяха нови фаги, приети в международната класификация (К. Папаркова, Н. Страшимирова, Д. Моллов). Разработен е и внедрен в производството на НИЗПБ и в диагностичната практиката на страната на дифузионно-дисковия метод за определяне чувствителността на бактериите към антибиотици (Ю. Тягуненко). Постигнати са съществени успехи в диагностиката на анаеробните (Л. Боянова) и особено взискателните бактерии (Л. Сечанова). Катедрата участва в разработването на имуностимулиращи препарати (Уростим – И. Митов)

Разработени са методи и се получават хибридоми, синтезиращи моноклонални антитела срещу Грам-отрицателни бактерии – салмонели (внедрени в производството на НЦЗПБ), *Vibrio cholerae*, *H. pylori*, *Chlamydia* и др. и диагностични методи, в които се използват (И. Митов, Я. Янков, Я. Хараламбиева). Извършват се широки проучвания върху антибиотичната резистентност на микроорганизмите (Р. Аврамова, Б. Маркова, Н. Хаджиева, Е.Кьоляев, Л. Сечанова).

Научноизследователската работа е била и продължава да бъде тясно свързана с практическото здравеопазване. По-важните приноси са: проучване етиологичната роля на ентеропатогенните *E.coli*, шигели, салмонели, стрептококи, стафилококи, хемофилни бактерии,

найсерии, легионели, *Y. enterocolitica*, *H. pylori*, *Borrelia burgdorferi*, като за диагнозата на много от тях са разработени методи и диагностични препарати: различни коагутинационни тестове (за легионели, ротавируси и др.), хемагутинационни тестове (стафидент и др.), бърз уреазен тест за доказване на *H. pylori*, нови хранителни среди, високо чувствителни клетъчни култури за култивиране на вируси и хламидии и др. Широко се прилагат серологичните методи с използване на собствени моноклонални антитела. Въвеждат се молекулярно биологични и генетични методи. Катедрата е водеща в страната в научните и практическите разработки по установяване наличието, разпространението и механизмите на резистентността на бактериите към антибиотици и химиотерапевтици.

Част от научната продукция на сътрудниците на катедрата са оформени и защитени като докторски (4) и 36 като кандидатски дисертации. Хабилитираните лица са ръководели 30 дисертанта. Цялата тази дейност колективът на катедрата е извършил ръководейки се от девиза на академик Вл. Марков – “Микробиологията в служба на живота”.

Все под този девиз катедрата по микробиология при ВМИ София подпомогна създаването на едноименните катедри при разкриването на Висшите медицински институти във Варна, Плевен, Ст. Загора. На Варна катедрата предложи за ръководител катедра доц. Г. Митов, и предостави своята морална, организационна и материална помощ, а на Ст. Загора – за ръководител на катедра – проф. Св. Петровски и на плевенската катедра цялостното вътрешно организиране и устройство.

По такъв начин катедрата по микробиология при Медицински факултет – София се възприемаше като обединяващо звено с останалите микробиологични катедри в медицинските факултети на страната.

Катедрата се явява също съорганизатор на конгресите по микробиология, на конгресите по заразни и паразитни болести с национално и международно участие.

Много от членовете на катедрения колектив са били членове на международни и чуждестранни научни организации, на редколегии, на научни съвети и др.

Част от научните разработки в катедрата намират място в миналото и сега в реномирани международни списания, редица от тях са цитирани.

Всичко това показва, че колективът на катедрата следвайки девиза на основателя й Вл. Марков – “Микробиологията в служба на живота” продължава да изпълнява своята роля и в развитието на Медицински факултет при МУ - София и в началото на третото хилядолетие.

